

Day – 8
ਅਭਿ – 8.4

ਤਿਕੋਣਮਿਤਈ ਸਰਬਸਮਤਾਵਾਂ (T-Identities)

ਪਾਇਥਾਗੋਰਸ ਥਿਊਰਮ ਅਨੁਸਾਰ

$$\text{ਕਰਣ}^2 = \text{ਲੰਬ}^2 + \text{ਆਧਾਰ}^2 \dots\dots\dots (i)$$

ਕਰਣ² ਨਾਲ ਭਾਗ ਦੇਣ ਤੇ

$$\frac{\text{ਕਰਣ}^2}{\text{ਕਰਣ}^2} = \frac{\text{ਲੰਬ}^2}{\text{ਕਰਣ}^2} + \frac{\text{ਆਧਾਰ}^2}{\text{ਕਰਣ}^2}$$

$$\Rightarrow 1 = \left(\frac{\text{ਲੰਬ}}{\text{ਆਧਾਰ}}\right)^2 + \left(\frac{\text{ਆਧਾਰ}}{\text{ਕਰਣ}}\right)^2$$

$$\Rightarrow 1 = \sin^2\theta + \cos^2\theta$$

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਆਧਾਰ)² ਅਤੇ (ਲੰਬ)² ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵੰਡਣ ਤੇ $\sec^2\theta = \tan^2\theta + 1$ ਅਤੇ $\operatorname{cosec}^2\theta = 1 + \cot^2\theta$ ਸਰਬਸਮਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣ :

1. $\sin^2\theta + \cos^2\theta = 1$ ਜਾਂ $\sin^2\theta = 1 - \cos^2\theta$ ਜਾਂ $\cos^2\theta = 1 - \sin^2\theta$
2. $\sec^2\theta = 1 + \tan^2\theta$ ਜਾਂ $\sec^2\theta - \tan^2\theta = 1$ ਜਾਂ $\tan^2\theta = \sec^2\theta - 1$
3. $\operatorname{cosec}^2\theta = 1 + \cot^2\theta$ ਜਾਂ $\operatorname{cosec}^2\theta - \cot^2\theta = 1$ ਜਾਂ $\cot^2\theta = \operatorname{cosec}^2\theta - 1$

1. ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

- i) $5\sin^2\theta + 5\cos^2\theta$ ii) $7\sec^2A - 7\tan^2A$ iii) $9\cot^2\theta - 9\operatorname{cosec}^2\theta$

ਹੱਲ: i) $5\sin^2\theta + 5\cos^2\theta = 5(\sin^2\theta + \cos^2\theta) = 5(1) = 5$

ii) $7\sec^2A - 7\tan^2A = 7(\sec^2A - \tan^2A) = 7(1) = 7$

iii) $9\cot^2\theta - 9\operatorname{cosec}^2\theta = 9(\cot^2\theta - \operatorname{cosec}^2\theta) = 9(-1) = -9$

2. ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

- i) $\sin^2 17^\circ + \sin^2 73^\circ$ ii) $\sec^2 40^\circ - \cot^2 50^\circ$ iii) $\frac{\sin^2 20^\circ + \sin^2 70^\circ}{\cos^2 44^\circ + \cos^2 46^\circ}$

ਹੱਲ: i) $\sin^2 17^\circ + \sin^2 73^\circ$

$(17^\circ + 73^\circ = 90^\circ, \text{ ਦੋਨੋਂ ਪੂਰਕ ਕੋਣ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣਮਿਤਈ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ})$
 $= \cos^2(90^\circ - 17^\circ) + \sin^2 73^\circ = \cos^2 73^\circ + \sin^2 73^\circ = 1$

ii) $\sec^2 40^\circ - \cot^2 50^\circ$

$(40^\circ + 50^\circ = 90^\circ, \text{ ਦੋਨੋਂ ਪੂਰਕ ਕੋਣ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣਮਿਤਈ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ})$
 $= \operatorname{cosec}^2(90^\circ - 40^\circ) - \cot^2 50^\circ = \operatorname{cosec}^2 50^\circ - \cot^2 40^\circ = 1$

$$\text{iii)} \frac{\sin^2 20^\circ + \sin^2 70^\circ}{\cos^2 44^\circ + \cos^2 46^\circ} = \frac{\cos^2(90^\circ - 20^\circ) + \sin^2 70^\circ}{\sin^2(90^\circ - 44^\circ) + \cos^2 46^\circ} = \frac{\cos^2 70^\circ + \sin^2 70^\circ}{\sin^2 46^\circ + \cos^2 46^\circ}$$

ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

1. $3\sin^2\theta + 3\cos^2\theta$
2. $7\sec^2\theta - 7\tan^2\theta$
3. $4\tan^2\theta - 4\sec^2\theta$
4. $9\operatorname{cosec}^2\theta - 9\cot^2\theta$
5. $\sin^2 40^\circ + \sin^2 50^\circ$
6. $5\sec^2 23^\circ - 5\cot^2 67^\circ$
7. $\frac{\sin^2 20^\circ + \sin^2 70^\circ}{\cos^2 44^\circ + \cos^2 46^\circ}$
8. $\frac{\sin^2 28^\circ + \sin^2 62^\circ}{\cos^2 40^\circ + \cos^2 50^\circ}$

come-become-educated

ਇੱਕ ਤਿਕੋਣਮਿਤੀ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਤਿਕੋਣਮਿਤੀ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਣਾ :

1. $\tan A$, $\cos A$ ਨੂੰ $\sin A$ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ ।

ਹੱਲ : ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ $\sin^2 A + \cos^2 A = 1$

$$\Rightarrow \cos^2 A = 1 - \sin^2 A \Rightarrow \cos A = \sqrt{1 - \sin^2 A}$$

$$\text{ਅਤੇ } \tan A = \frac{\sin A}{\cos A} = \frac{\sin A}{\sqrt{1 - \sin^2 A}}$$

ਜਾਂ

ਅਸੀਂ ਦਿੱਤੇ ਤਿਕੋਣਮਿਤੀ ਅਨੁਪਾਤਾਂ ਨੂੰ $\sin A$ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

$$\frac{\sin A}{1} = \frac{\text{ਲੰਬ}}{\text{ਕਰਣ}}$$

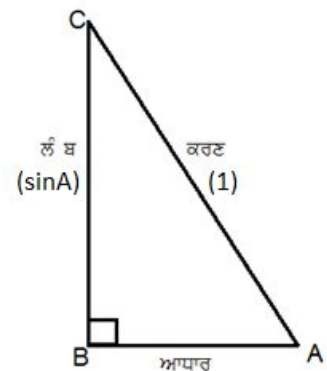
ਮੰਨ ਲਉ, ਲੰਬ = $\sin A$ ਅਤੇ ਕਰਣ = 1

ਪਾਈਥਾਗੋਰਸ ਥਿਊਰਮ ਦੁਆਰਾ :

$$\text{ਆਧਾਰ} = \sqrt{1 - \sin^2 A}$$

$$\tan A = \frac{\text{ਲੰਬ}}{\text{ਆਧਾਰ}} = \frac{\sin A}{\sqrt{1 - \sin^2 A}}$$

$$\cos A = \frac{\text{ਆਧਾਰ}}{\text{ਕਰਣ}} = \frac{\sqrt{1 - \sin^2 A}}{1} = \sqrt{1 - \sin^2 A}$$

2. $\sin A$ ਨੂੰ $\cot A$ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉ ।

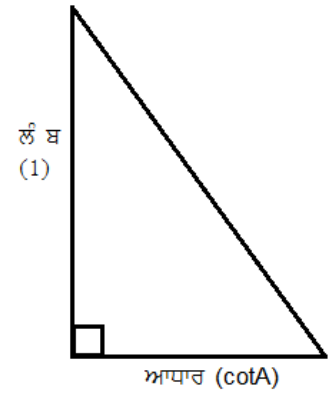
$$\text{ਹੱਲ : } \frac{\cot A}{1} = \frac{\text{ਆਧਾਰ}}{\text{ਲੰਬ}}$$

ਮੰਨ ਲਉ : ਆਧਾਰ = $\cot A$ ਅਤੇ ਲੰਬ = 1

ਪਾਈਥਾਗੋਰਸ ਥਿਊਰਮ ਅਨੁਸਾਰ

$$\text{ਕਰਣ} = \sqrt{1 + \cot^2 A}$$

$$\sin A = \frac{\text{ਲੰਬ}}{\text{ਕਰਣ}} = \frac{1}{\sqrt{1 + \cot^2 A}}$$

ਅਭਿਆਸ

1. $\sin A$ ਨੂੰ $\tan A$ ਦੇ ਪਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉ ।
2. $\sec A$ ਅਤੇ $\operatorname{cosec} A$ ਨੂੰ $\cot A$ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉ ।
3. $\sec \theta$ ਨੂੰ $\sin \theta$ ਦੇ ਪਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉ ।

come-become-educated

37bhyas: